

ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی در دانش‌آموزان مقطع راهنمایی شهر گرگان: بررسی تفاوت‌های جنسیتی و سنی

روشنگ خدابخش*، مرضیه مهاجر بادکوبه** و امیر نیک آذین***

چکیده

هدف از پژوهش حاضر تعیین اعتبار و پایایی مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان و بررسی وضعیت رضایت از زندگی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی شهر گرگان به تفکیک جنسیت و پایه تحصیلی بود. روش پژوهش توصیفی بوده و ۷۶۵ نفر از دانش‌آموزان مقطع راهنمایی شهر گرگان (۳۷۶ دختر و ۳۸۹ پسر) که در سال ۹۰ - ۸۹ مشغول به تحصیل بوده‌اند به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. برای جمع‌آوری اطلاعات، از مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان استفاده شد. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی نشان‌دهنده ۱۲ عامل بود که با استفاده از تحلیل موازی، از این دوازده عامل، هفت عامل اول با تبیین ۴۳/۸۱ درصد واریانس پذیرفته شدند. نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان‌دهنده برازش مقبول مدل پنج عاملی در دانش‌آموزان ایرانی بود. ضرایب آلفای کرونباخ برای نمره کل کیفیت زندگی ادراکی ۰/۹۰ و ابعاد پرسشنامه بین ۰/۷۶ تا ۰/۸۸ بود که مقبول است. مقایسه رضایت از زندگی به تفکیک جنسیت و پایه تحصیلی حاکی از تفاوت‌های معنادار میان پسران و دختران و همچنین میان دانش‌آموزان پایه‌های مختلف تحصیلی در برخی از ابعاد پرسشنامه بود. نتایج نشان داد که مقیاس رضایتمندی چند بعدی دانش‌آموزان در جامعه ایرانی ویژگی‌های روان‌سنجی مناسبی دارد و می‌توان از آن در امور پژوهشی و سیاست‌گذاری‌های ملی و ناحیه‌ای استفاده کرد.

کلید واژه‌ها

رضایت چند بعدی از زندگی؛ اعتبار؛ پایایی؛ تحلیل عاملی

مقدمه

رضایت از زندگی به معنای ارزیابی کلی فرد از زندگی خود است (شین و جانسن^۱، ۱۹۷۸). معمول‌ترین مدل پذیرفته شده بهزیستی ذهنی متشکل از مؤلفه‌های عاطفی (از قبیل هیجانات مثبت و منفی) و مؤلفه شناختی با عنوان رضایت از زندگی است (پاوت^۲ و داینر^۳، ۱۹۹۳). به دلیل اینکه دیدگاه فرد به زندگی بیشتر بر پایه منابع شناختی نسبت به عکس‌العمل‌های هیجانی کوتاه مدت است، لذا از لحاظ مفهومی رضایت از زندگی پایدارتر از عناصر عاطفی است و در نتیجه از آن به‌عنوان شاخص کلیدی بهزیستی ذهنی مثبت یاد می‌شود (داینر و داینر، ۱۹۹۵). بیشتر پژوهش‌های انجام شده درباره رضایت زندگی معطوف به جامعه بزرگسالان بوده و مطالعات اندکی این ساختار را مستقیماً در کودکان بررسی کرده‌اند. نکته مهمی که باید به آن توجه کرد این است که طبیعت و تعیین‌کننده‌های رضایت زندگی در جمعیت کودک و بزرگسال، با توجه به استرسورهای ذاتی در هر جمعیت، متفاوت است. برای مثال ارتباط رضایت زناشویی و شغلی با رضایت زندگی در بزرگسالان تأیید شده است در حالی که هیچ‌کدام از این دو حوزه دربرگیرنده کودکان مدرسه‌ای نیست (گیلمن و هوبنر^۴، ۱۹۹۹). بین گزارشات رضایت از زندگی یا همان کیفیت زندگی ادراک شده^۵ و اندازه‌گیری‌های متعدد مشکلات روان‌شناختی (مثل عزت نفس پایین، امید، اضطراب، کنترل بیرونی و سبک اسناد ناسازگارانه)، انواع رفتارهای پرخطر (مثل خودکشی، مصرف الکل و مواد مخدر، رفتارهای ریسک‌پذیر جنسی، رژیم غذایی و رفتارهای ورزشی) و شاخص‌های بیماری جسمی و مشکلات تحصیلی در نوجوانان همبستگی مشاهده شده است (هوبنر و همکاران، ۲۰۰۷؛ پیوسته گر و همکاران، ۱۳۹۰).

همواره یکی از دغدغه‌های پژوهشگران ساخت ابزارهای به‌منظور سنجش کیفیت و رضایت از زندگی جمعیت کودک و نوجوان بوده است. ابزارهای زیادی در زمینه سنجش کیفیت

-
1. Shinn & Johnson
  2. Pavot
  3. Diener
  4. Gilman & Huebner
  5. Perceived Quality of Life (PQOL)

زندگی مرتبط با سلامت کودکان ساخته شده است (برای مثال «پروفایل بیماری و سلامت کودک»^۱ (استارفیلد^۲ و همکاران، ۱۹۹۳))، «پرسشنامه کیفیت زندگی کودکان مونیخ»^۳ (ریونز-سیبرر و بولینگر^۴، ۱۹۹۸)، «زمینه‌یابی کیفیت زندگی کودکان دارای امراض پزشکی»^۵ (وارنی^۶ و همکاران، ۲۰۰۱) و «پرسشنامه‌های کیفیت زندگی مرتبط با سلامت گروه کیداسکرین»^۷ (ریونز-سیبرر و همکاران، ۲۰۰۵) ولی تمرکز تعداد کمی از این ابزارها به‌طور خاص بر بهزیستی ذهنی دانش‌آموزان بوده و حوزه‌های متعددی را در برمی‌گیرند که سلامت جسمی و روانی در هسته آن‌ها قرار دارد. همچنین می‌توان به مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان^۸ اشاره کرد. این مقیاس رضایت‌مندی، زندگی دانش‌آموزان را در پنج حوزه خانواده، دوستان، مدرسه، محیط و خود ارزیابی می‌کند. سؤال‌های مقیاس بر اساس مرور پیشینه، مطالعات مقدماتی درباره دانش‌آموزان و پژوهش‌های پیشین طراحی شده است (هوبنر، ۱۹۹۴).

جوانویک و زولجویک^۹ (۲۰۱۱) اعتبار و پایایی مقیاس مذکور را در ۴۰۸ دانش‌آموز دبیرستانی صربستانی بررسی کردند. واریانس پایایی نشان داد که ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۹۰ و برای ابعاد آن ۰/۷۸ تا ۰/۸۸ است. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی حاکی از وجود ۹ عامل با تبیین ۶۱/۵۳ درصد واریانس کل بود. در تحلیل عاملی تأییدی مقادیر شاخص‌های نیکویی برازش^{۱۰}، شاخص نیکویی برازش تطبیقی^{۱۱} و خطای ریشه مجذور میانگین تقریب^{۱۲} شاخص نسبت مجذور خی دو به درجه آزادی و شاخص برازندگی تطبیقی به ترتیب برابر با ۰/۰۷۴/۷۷، ۲/۰۷۰/۰۷۲ و ۰/۷۹ بودند. به‌منظور بررسی اعتبار همگرا از متغیرهای بهزیستی ذهنی (عاطفه مثبت، عاطفه منفی و رضایت کلی)، متغیرهای بین فردی (عزت نفس و

-
1. Child Health And Illness Profile(CHIP)
  2. Starfield
  3. Munich Quality Of Life Questionnaire For Children (KINDL)
  4. Ravens- Sieberer & Bullinger
  5. Pediatric Qol Inventory (PEDSQOL)
  6. Varni
  7. KIDSCREEN Group
  8. Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale (MSLSS)
  9. Jovanovic & Zuljevic
  10. Goodness of Fit Index (GFI)
  11. Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)
  12. The Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)

خوش‌بینی)، متغیرهای درون فردی (تنهایی و حمایت اجتماعی) و متغیرهای پریشانی (اضطراب، افسردگی و استرس) استفاده شد. نتایج حاکی از آن بود که بین نمره کلی و ابعاد مقیاس رضایت‌مندی چندبعدي دانش‌آموزان با ابعادي که ساختارهای مشابهی را می‌سنجیدند همبستگی‌های متوسط، قوی و معنادار وجود دارد. در مطالعه دیگری نتایج تحلیل عاملی تأییدی بر روی مقیاس رضایت‌مندی از زندگی دانش‌آموزان که در میان ۳۱۴ دانش‌آموز پایه ۳ تا ۸ اجرا شده نشان می‌دهد که مقادیر شاخص نیکویی برازش، شاخص نیکویی برازش تطبیقی و خطای ریشه مجذور میانگین تقریب به ترتیب برابر با $0.76/0.78$ و 0.075 است. همچنین میزان ضرایب آلفای کرونباخ برای ابعاد مقیاس بین 0.72 تا 0.84 به دست آمده است (گرین اسپون و ساکلوفسکی^۱، ۱۹۹۷). در پژوهش دیگری هوبنر و همکاران (۲۰۱۲) اعتبار و پایایی فرم ۳۰ سؤالی پرسشنامه مذکور را در ۸۴۴ دانش‌آموز آمریکایی مقطع دبیرستان بررسی کردند. ضرایب پایایی برای پنج مقیاس مقبول (بین 0.71 تا 0.91) بود. نتایج تحلیل عاملی تأییدی حاکی از برازندگی مدل پنج عاملی داشت. در مطالعه دیگری در میان ۹۵۹ دانش‌آموز مقطع راهنمایی و دبیرستان ترکیه‌ای شاخص‌های ارزیابی برازش مدل قابل قبول بود. همبستگی ابعاد پنج‌گانه مقیاس مذکور با مقیاس رضایت از زندگی تک بعدی^۲ بین ضعیف (بعد مدرسه) تا قوی (ابعاد خانواده، محیط زندگی و کیفیت زندگی ادراکی) قرار داشت. همچنین ضرایب آلفای کرونباخ بین 0.74 (ابعاد خود و محیط زندگی) تا 0.81 (خانواده) قرار داشتند (ایرماک و کورازوم^۳، ۲۰۰۹). در ایران علاوه بر استفاده از ابزارهای کیفیت زندگی در بزرگسالان، می‌توان به مقیاس کیفیت زندگی شخصی نسخه دانش‌آموزان^۴ (کامینز و لو^۵، ۲۰۰۴)، اشاره کرد که ویژگی‌های روان‌سنجی آن را نائینیان و همکاران (۱۳۹۰) بررسی کردند. مقیاس کیفیت زندگی شخصی نسخه دانش‌آموزان شامل هفت سؤال است که هرکدام به یک حوزه از کیفیت زندگی مربوط می‌شوند. ابزار مذکور به‌زیستی کلی را می‌سنجد و حوزه‌هایی مانند خانواده، دوستان، مدرسه و غیره را پوشش نمی‌دهد.

-
1. Greenspoon & Saklofske
  2. Uni-Dimensional Satisfaction with Life Scale (SWLS)
  3. Irmak & Kuruüzüm
  4. Wellbeing Index – School Children (PWI-SC)
  5. Cummins & Lau

در پژوهش‌های زیادی به ارتباط کیفیت زندگی کودکان و نوجوانان با جنسیت و سن توجه شده است. اگرچه اکثر پژوهش‌ها نشان می‌دهند که پسران نسبت به دختران و کودکان نسبت به نوجوانان دارای کیفیت زندگی مرتبط با سلامت بالاتری هستند (ریونز سیربر^۱ و همکاران، ۲۰۰۵؛ تبه^۲ و همکاران، ۲۰۰۸؛ آنالیتیز^۳ و همکاران، ۲۰۱۰؛ کاوالو^۴ و همکاران، ۲۰۰۶؛ برگمن و اسکات^۵، ۲۰۰۱) ولی ناهمسانی‌هایی در پژوهش‌های مختلف یافت می‌شود. هوبنر و همکاران (۲۰۰۰) در پژوهشی در میان ۵۵۴۵ نوجوان دبیرستانی نشان دادند که بیشتر نوجوانان سطوح بالای رضایت از زندگی به صورت کلی و در ابعاد خاص را گزارش کردند. نوجوانان بیش‌ترین نارضایتی را در بعد مدرسه نسبت به سایر ابعاد نشان دادند. همچنین دختران در ابعاد دوستان و مدرسه رضایت بالاتری نسبت به پسران داشتند. دختران آمریکایی نمرات بیشتری در بعد خود نسبت به پسران به‌دست آوردند که چنین تفاوتی در نمونه آمریکایی-آفریقایی یافت نشد. در مطالعه دیگری در میان ۱۲۷۴ نوجوان ۱۱ تا ۱۶ ساله آلمانی، گلدبک^۶ و همکاران (۲۰۰۷) نشان دادند که نوجوانان دختر و ۱۶ ساله‌ها به‌طور معناداری رضایت عمومی و رضایت مرتبط با زندگی پایین‌تری نسبت به نوجوانان پسر و ۱۱ ساله‌ها دارند. مقایسه نوجوانان ۱۱ و ۱۶ ساله با یکدیگر نشان داد که رضایت از دوستان در دو سن مذکور تغییر معناداری پیدا نکرد، ولی رضایت از ارتباطات خانوادگی به‌طور معناداری در نوجوانان ۱۶ ساله کاهش پیدا کرد. در مطالعه دیگری بیسگر^۷ و همکاران (۲۰۰۵) ضمن اشاره به اینکه نوجوانان دختر کیفیت زندگی مرتبط با سلامت پایین‌تری در ابعاد سلامت جسمی، خلق و هیجانات و ادراک خود نسبت به نوجوانان پسر دارند به این نکته اشاره می‌کنند که این تفاوت‌ها در سن ۱۲ سالگی شروع و تا اواخر نوجوانی ادامه می‌یابند. نتایج پژوهش ظهره‌وند (۱۳۸۹) در ایران نیز نشان می‌دهد که دختران در مقایسه با پسران مفهوم خود، خودکارآمدی تحصیلی، هوش هیجانی پایین‌تر و رضایت از جنس کمتری داشته‌اند. مطالعات نشان می‌دهند

-
1. Ravens-Sieberer
  2. Tebe
  3. Analitis
  4. Cavallo
  5. Bergman & Scott
  6. Goldbeck
  7. Bisegger

که زنان در مقایسه با مردان در تجربه عواطف منفی نمرات بالاتری گزارش می‌کنند (نولن و هوکسما^۱، ۲۰۰۵) که تبیین‌های مختلفی از جمله تبیین‌های اجتماعی (کودک آزاری، آزارجنسی و احساس فشار به علت محدودیت‌هایی در جایگاه اجتماعی) و روان‌شناختی (جهت‌گیری بین فردی، نشخوار ذهنی و سبک‌های مقابله با استرس) برای آن مطرح شده است (شکری و همکاران، ۱۳۸۶). همچنین در دوره نوجوانی به طور خاص، تغییرات در سیستم عصبی و هورمونی زیربنای تغییرات در بهزیستی عاطفی نوجوانان است. ارنست^۲ و همکاران (۲۰۰۶) در مدل زیستی-عصبی برانگیختگی رفتار به برتری سیستم پاداش قوی بر سیستم اجتناب از آسیب ضعیف در نوجوانان اشاره می‌کنند که هنوز نمی‌تواند به وسیله یک سیستم ناظر ناپخته متوازن شود. از طرف دیگر نظریه‌های روان‌شناختی بر این باور هستند که دوران نوجوانی با چالش‌های مرتبط با جنس و سن همراه است که از مهم‌ترین آن‌ها ایجاد و نگهداری هویتی ثابت و حرکت به سمت استقلال و فردی‌سازی است. این موضوع افزایش جهت‌گیری به سمت همسالان و فعالیت‌های مرتبط با همسالان را توضیح می‌دهد.

لذا با توجه به کمبود ابزاری چند بعدی به منظور ارزیابی جامع و کامل میزان رضایت از زندگی و عملکرد کودکان و نوجوانان در خانه، مدرسه، محیط زندگی و خود و شکل‌گیری ابزاری که زمینه پژوهش‌هایی در حیطه رضایت زندگی کودکان و نوجوانان را فراهم آورده و امکان سیاست‌گذاری‌های ملی و ناحیه‌ای را هموار سازد، پژوهش حاضر درصدد بررسی اعتبار و پایایی مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی و بررسی وضعیت رضایت از زندگی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی شهر گرگان به تفکیک جنسیت و پایه تحصیلی بود؛ بنابراین، مبتنی بر اهداف و مسأله اساسی پژوهش، فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر تنظیم شد:

۱. مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان در نمونه‌ای از دانش‌آموزان

ایرانی از اعتبار^۳ مناسبی بهره‌مند

۲. مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان در نمونه‌ای از دانش‌آموزان

ایرانی پایایی^۴ مناسبی دارد.

-
1. Nolen- hoeksema
  2. Ernst
  3. Validity
  4. Reliability

۳. میزان رضایت از زندگی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی شهر گرگان بر اساس جنسیت و پایه تحصیلی متفاوت است.

روش

طرح پژوهش حاضر از نوع توصیفی بود. جامعه آماری دربرگیرنده کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر مدارس راهنمایی شهر گرگان بوده که در سال تحصیلی ۸۸-۸۹ مشغول به تحصیل بوده‌اند (۹۷۱۴ نفر پسر، ۹۰۴۶ نفر دختر و ۱۸۷۶۰ نفر کل دانش‌آموزان). حجم نمونه مورد نیاز برای تحلیل عاملی ۱۰ تا ۱۵ نمونه به ازای هر سؤال پیشنهاد شده است (مک کالوم^۱ و همکاران، ۱۹۹۹). با این حساب حجم نمونه ۴۰۰ تا ۶۰۰ مورد برآورد می‌شود. با توجه به اینکه انتخاب حجم نمونه برای تحلیل عاملی از قاعده «بیشتر، بهتر است»^۲ پیروی می‌کند (کاستلو و اسبورن^۳، ۲۰۰۵)، حجم نمونه ۸۰۰ نفر در نظر گرفته شد. سپس با رعایت نسبت‌ها ابتدا بر اساس ناحیه تحصیلی سپس بر اساس جنسیت و نهایتاً بر اساس مقطع تحصیلی، تعداد نمونه مورد نیاز به صورت روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شد. بدین منظور بعد از مشخص شدن نسبت نمونه در هر ناحیه و سپس نسبت نمونه در هر جنس، به مدارس راهنمایی موجود در هر ناحیه (تعداد ۶ مدرسه دخترانه و ۸ مدرسه پسرانه از ناحیه یک و ۸ مدرسه دخترانه و ۹ مدرسه پسرانه از ناحیه دو) مراجعه شد و نهایتاً متناسب با حجم نمونه در هر مقطع تحصیلی تعداد دانش‌آموزان مورد نیاز انتخاب شدند. نمونه‌هایی شامل ۷۶۵ دانش‌آموز (۳۷۶ دختر و ۳۸۹ پسر) در پایه‌های تحصیلی اول (۲۵۳ نفر)، دوم (۲۳۸ نفر) و سوم (۲۷۴ نفر) بود.

در این پژوهش از مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان به منظور اندازه‌گیری شادکامی و رضایت‌مندی استفاده شد. این پرسشنامه ۴۰ سؤال چهار گزینه‌ای (۱=هیچ‌گاه، ۲=گاهی اوقات، ۳=اغلب، ۴=همیشه) دارد که در سال ۱۹۹۴، هوبنر آن را برای استفاده در گروه سنی کودک و نوجوان (۸-۱۸ سال) طراحی کرد. پرسشنامه مذکور می‌تواند در قالب

-
1. MacCallum
  2. More Is Better
  3. Costello & Osborne

گروهی و فردی استفاده شود و به ارزیابی ابعاد خانواده (۷ سؤال)، دوستان (۹ سؤال)، مدرسه (۸ سؤال)، خود (۷ سؤال) و محیط زندگی (۹ سؤال) و نیز به محاسبه ارزیابی کلی کیفیت زندگی ادراک شده با استفاده از مجموع تمامی گزینه‌ها با یکدیگر اقدام می‌کند (هوبنر، ۱۹۹۴). نمره‌گذاری برخی از سؤالات پرسشنامه به صورت معکوس بود. به منظور مقایسه نمرات ابعاد با یکدیگر، با توجه به اینکه هر بعد تعداد سؤالات نامساوی دارد، مجموع نمرات سؤالات هر بعد محاسبه شده و بر تعداد سؤالات آن بعد تقسیم می‌شود. ویژگی‌های روان‌سنجی این مقیاس در کشورهای مختلف از قبیل کانادا (گرین اسپون و ساکلوفسکی، ۱۹۹۸)، کره (پارک^۱، ۲۰۰۰)، اسپانیا (کازاس^۲ و همکاران، ۲۰۰۰)، صربستان (جوانویک و زولجویک، ۲۰۱۱) و ترکیه (ایرماک و کورازوم، ۲۰۰۹) بررسی شده است که نشان‌دهنده جامعیت استفاده از این ابزار است. بررسی مروری هوبنر (۲۰۰۱) حاکی از پایایی، اعتبار سازه (تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی) و اعتبار همگرا و افتراقی مناسب این مقیاس در مطالعات مختلف است.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

سازنده مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان به محققان اجازه داده است تا بدون کسب مجوز کتبی از این پرسشنامه استفاده کنند (هوبنر، ۲۰۰۱)؛ لذا ابتدا پرسشنامه مذکور طبق رعایت اصول ترجمه و باز ترجمه^۳ به فارسی برگردانده شد. به منظور بررسی اعتبار سازه از دو روش تحلیل عاملی تأییدی و اکتشافی استفاده شد. بدین منظور با استفاده از اعتبار سنجی مقطعی^۴ تعداد کل نمونه به تصادف به دو قسمت ۳۸۰ نفری و ۳۸۵ نفری تقسیم شد. سپس تحلیل عاملی اکتشافی در میان نمونه ۳۸۰ نفری و تحلیل عاملی تأییدی در میان نمونه ۳۸۵ نفری انجام شد و سپس نتایج با یکدیگر مقایسه شد. به منظور انجام دادن تحلیل عاملی اکتشافی مراحل زیر انجام شد. ۱- بررسی میانگین هر عبارت: عبارتی برای تحلیل عاملی مناسب است که میانگین نمره‌های آن به میانگین نمرات ممکن برای آن عبارت نزدیک باشد.

-
1. Park
  2. Casas
  3. Forward- Backward Translation
  4. Cross Validation

پس عبارتی که کجی^۱ نمرات استاندارد آن (نمرات z) بین مقادیر ۱/۹۸ تا ۱/۹۸- نباشد باید از تحلیل حذف شود (دوولی^۲، ۱۹۹۱؛ فیلد^۳، ۲۰۰۰). ۲- کفایت نمونه‌گیری: ابتدا به منظور انجام تحلیل عاملی آزمون کفایت نمونه‌گیری کایزر- مایر- اولکین^۴ برای حصول اطمینان از کفایت حجم نمونه محاسبه می‌شود. این شاخص باید برابر یا بالاتر از ۰/۶ باشد (تباچنیک و فیدل^۵، ۱۹۸۹). ۳- آزمون کرویت بارتلت: برای اینکه مشخص شود همبستگی بین متغیرها برابر صفر نیست از آزمون کرویت بارتلت^۶ استفاده شد. ۴- به منظور تحلیل عاملی اکتشافی از روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی^۷ با چرخش واریماکس^۸ استفاده شد. حداقل بار عاملی مورد نیاز برای متغیرها ۰/۳ در نظر گرفته شد (تباچنیک و فیدل^۹، ۱۹۸۹). ۵- به منظور انتخاب تعداد عامل‌های مناسب از تحلیل موازی^۹ استفاده شد. بدین منظور ارزش‌های سطح درصدی ویژه به دست آمده از تحلیل موازی با ارزش‌های ویژه به دست آمده از مؤلفه‌های اصلی مقایسه می‌شود. عواملی مقبول هستند که ارزش ویژه آن‌ها از سطح درصدی ارزش ویژه تحلیل موازی بیشتر باشد. به منظور بررسی نیکویی برازش کل مدل^{۱۰} از شاخص مجذور خی دو، شاخص نسبت مجذور خی دو به درجه آزادی، شاخص نیکویی برازش، شاخص نیکویی برازش تطبیقی، شاخص برازندگی تطبیقی (بتلر^{۱۱}، ۱۹۹۹) و خطای ریشه مجذور میانگین تقریب (برون و کادک^{۱۲}، ۱۹۹۳) استفاده شد. نسبت شاخص مجذور خی دو به درجه آزادی کمتر از ۳، شاخص نیکویی برازش بزرگ‌تر از ۰/۸۰ تا ۰/۹۰، شاخص نیکویی برازش تطبیقی بزرگ‌تر از ۰/۸۰، شاخص برازندگی تطبیقی بین ۰/۹۰ تا ۰/۹۵ و خطای ریشه مجذور میانگین تقریب کمتر از ۰/۶ تا ۰/۸۰ نشان‌دهنده برازندگی عالی (کافی) بین مدل مشخص شده و داده‌ها در نظر

-
1. Skewness
  2. Devellis
  3. Field
  4. Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO)
  5. Tabachnick & Fidell
  6. Bartlett's Test of Sphericity
  7. Principal Components
  8. Varimax Rotation
  9. Parallel Analysis
  10. The Global Goodness of Fit (GoF)
  11. Bentler
  12. Browne & Cudeck

نشان‌دهنده برازندگی عالی (کافی) بین مدل مشخص شده و داده‌ها در نظر گرفته شدند (هو^۱ و بتلر، ۱۹۹۹، مولایک^۲ و همکاران، ۱۹۸۹). برای سنجش پایایی ابزار از روش مرسوم آلفای کرونباخ استفاده شد. ضرایب آلفای مساوی یا بالاتر از ۰/۷۰ رضایت بخش بودند (کرونباخ^۳، ۱۹۵۱). به منظور مقایسه گروه‌ها از نظر جنسیت و پایه تحصیلی از آزمون تحلیل واریانس تک متغیره استفاده شد.

یافته‌ها

در این قسمت ابتدا اعتبار سازه (تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی) بررسی شده و سپس نتایج حاصل از پایایی پرسشنامه ارایه خواهد شد. نهایتاً کیفیت زندگی ادراک شده و ابعاد آن در گروه‌های مختلف (جنسیت و پایه تحصیلی) بررسی می‌شود.

اعتبار

بررسی میانگین نمره هر سؤال نشان داد که کجی نمرات استاندارد (نمرات z) تمام سؤالات بین مقادیر ۱/۹۸ تا ۱/۹۸۱-۹۸، اقرار می‌گیرد و بنابراین، هیچ کدام از سؤالات حذف نمی‌شود.

جدول ۱: آزمون کفایت حجم نمونه و کروییت بارتلت

آزمون کفایت حجم نمونه	۰/۸۱۴
خی دو	۳۹۲۶/۶۲۳
آزمون کروییت بارتلت	۷۸۰
سطح معناداری	۰/۰۰۱

مقدار آزمون کفایت حجم نمونه برابر با ۰/۸۱۴ است، چون این مقدار از ۰/۶۰ بزرگ‌تر است در نتیجه حجم نمونه برای انجام دادن تحلیل عاملی کافی است. همچنین آزمون کروییت بارتلت معنادار بوده ($P \leq 0/01$) که نشان‌دهنده این است که ماتریس همبستگی داده‌ها در جامعه صفر نیست.

نتایج تحلیل عاملی اکتشافی نشان می‌دهد (جدول ۲) که با استفاده از روش تحلیل

1. Hu
2. Mulaik
3. Cronbach

مؤلفه‌های اصلی و مقادیر بیشتر از یک و چرخش واریماکس، ۱۲ عامل به دست آمد که جمعاً ۵۹/۵۹ درصد واریانس را در نمرات مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان تبیین می‌کند. نتایج تحلیل موازی نشان داد که از این دوازده عامل، تنها در هفت عامل اول ارزش ویژه از سطح درصدی ارزش ویژه بزرگ‌تر و مقبول است که در مجموع ۴۳/۸۱ درصد از واریانس نمرات مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان را تبیین می‌کند. عامل اول دارای هشت سؤال و مطابق با بعد مدرسه مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان بود اگر چه سؤال‌ها ۲۱، ۲۳ و ۲۴ در عامل‌های دیگری نیز دارای بار عاملی بودند. عامل دوم دارای هفت سؤال و مطابق با هفت سؤال از نه سؤال بعد محیط است. سؤال‌های ۲۶ و ۳۱ مربوط به بعد محیط در این عامل قرار نگرفتند. تمامی سؤال‌های مربوط به بعد دوستان به جز سؤال‌های ۱۰، ۱۴ و ۱۵ در عامل سوم (۶ سؤال) جای گرفتند. عامل چهارم دارای چهار سؤال بوده که مطابق با چهار سؤال از هفت سؤال بعد خود پرسشنامه اصلی است. عامل پنجم پنج سؤال داشته که مطابق با پنج سؤال از هفت سؤال بعد خانواده است. مابقی سؤال‌های پرسشنامه بر روی عوامل ششم تا دوازدهم قرار گرفتند.

جدول ۲: مشخصه‌های تحلیل عاملی تأییدی و تحلیل موازی و ضرایب مسیر حاصل از تحلیل عاملی تأییدی مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان

میزان اشتراک	تحلیل عاملی اکتشافی (n=۳۸۰)												تحلیل عاملی تأییدی (n=۳۸۵)		
	عامل ۱۲	عامل ۱۱	عامل ۱۰	عامل ۹	عامل ۸	عامل ۷	عامل ۶	عامل ۵	عامل ۴	عامل ۳	عامل ۲	عامل ۱	ضریب مسیر	شماره سؤال	بعد
۰/۶۸۳												۰/۸۱۸	۰/۷۷ ^{***}	۱۸	مدرسه
۰/۶۵۳												۰/۷۷۰	۰/۷۴ ^{***}	۱۷	مدرسه
۰/۶۷۳												۰/۷۴۹	۰/۷۶ ^{***}	۱۹	مدرسه
۰/۵۶۳												۰/۶۵۸	۰/۶۳ ^{***}	۲۲	مدرسه
۰/۵۷۴												-۰/۶۴۴	-۰/۶۷ ^{***}	۲۰	مدرسه
۰/۶۵۷					-۰/۴۹۱							-۰/۵۵۰	-۰/۴۲ ^{***}	۲۴	مدرسه
۰/۶۷۰												-۰/۷۵۶	-۰/۵۷ ^{***}	۲۸	محیط
۰/۶۷۹												۰/۷۵۶	۰/۷۱ ^{***}	۳۰	محیط
۰/۵۵۹												-۰/۷۲۰	-۰/۵۸ ^{***}	۲۷	محیط
۰/۶۳۲												۰/۶۵۹	۰/۶۳ ^{***}	۲۵	محیط
۰/۴۸۱												۰/۵۸۹	۰/۴۸ ^{***}	۳۳	محیط
۰/۶۳۲						۰/۳۸۳						۰/۵۶۰	۰/۵۲ ^{***}	۲۹	محیط
۰/۵۹۴												۰/۷۵۶	۰/۵۱ ^{***}	۹	دوستان
۰/۷۰۴												۰/۷۴۰	۰/۴۸ ^{***}	۸	دوستان
۰/۵۳۶												۰/۶۵۵	۰/۶۳ ^{***}	۱۲	دوستان
۰/۴۹۰												۰/۶۴۲	۰/۵۹ ^{***}	۱۶	دوستان

ادامه جدول ۲

۰/۴۹۶		۰/۶۰۵	۰/۴۴ ^{۰۰}	من سرگرمی‌های زیادی با دوستانم دارم.	۱۳	دوستان
۰/۵۰۴		۰/۵۶۰	۰/۴۸ ^{۰۰}	دوستانم برایم بی ارزش هستند.	۱۱	دوستان
۰/۷۲۴		۰/۸۱۶	۰/۷۳ ^{۰۰}	آدم خوبی هستم.	۳۶	خود
۰/۶۲۴		۰/۷۷۵	۰/۶۲ ^{۰۰}	آدم خوش قیافه‌ای هستم.	۳۴	خود
۰/۵۶۹		۰/۶۰۹	۰/۵۱ ^{۰۰}	بیشتر آدم‌ها من را دوست دارند.	۳۷	خود
۰/۵۱۰	۰/۴۵۴	۰/۴۷۸	۰/۳۲ ^{۰۰}	خودم را دوست دارم.	۴۰	خود
۰/۶۰۶		۰/۷۵۶	۰/۳۹ ^{۰۰}	دوست دارم اوقاتم را در کنار پدر و مادرم بگذرانم.	۳	خانواده
۰/۵۶۳		۰/۶۸۹	۰/۴۲ ^{۰۰}	از اینکه در خانه و کنار خانواده‌ام باشم لذت می‌برم.	۱	خانواده
۰/۴۸۷		۰/۵۰۱	۰/۴۱ ^{۰۰}	پدر و مادرم با من مهربان هستند.	۷	خانواده
۰/۵۴۹	-۰/۳۱۸	۰/۴۵۲	۰/۴۹ ^{۰۰}	من و پدر و مادرم کارهای جالبی را با یکدیگر انجام می‌دهیم.	۴	خانواده
۰/۶۶۵		۰/۷۷۹	۰/۳۹ ^{۰۰}	اعضای خانواده‌ام با یکدیگر خوب رفتار می‌کنند.	۲	خانواده
۰/۶۶۰		۰/۷۲۵	۰/۴۰ ^{۰۰}	اعضای خانواده‌ام با یکدیگر خوب صحبت می‌کنند.	۶	خانواده
۰/۵۳۷		۰/۴۹۲	۰/۳۶ ^{۰۰}	خانواده‌ام را از هر چیز دیگری بیشتر دوست دارم.	۵	خانواده
۰/۵۸۴	۰/۷۰۹	۰/۴۲۵	۰/۲۷ ^{۰۰}	من خیلی از کارها را می‌توانم خیلی خوب انجام دهم.	۳۸	خود
۰/۵۶۱	۰/۶۸۵		۰/۰۸	دوست دارم کارها و چیزهای جدیدی را انجام دهم.	۳۹	خود
۰/۵۸۵	-۰/۴۰۰	۰/۲۷۹	-۰/۱۱ ^{۰۰}	همسایگانمان را دوست ندارم. ای کاش افراد دیگری همسایه ما بودند.	۲۶	محیط
۰/۴۸۱		۰/۵۸۹	۰/۴۸ ^{۰۰}	در جایی که من زندگی می‌کنم چیزهای جالب زیادی وجود دارد.	۳۳	محیط
۰/۶۲۴	۰/۶۸۸		-۰/۲۵ ^{۰۰}	وقتی با دوستانم هستم به من بد می‌گذرد.	۱۴	دوستان
۰/۷۲۳	۰/۷۱۰		۰/۳۲ ^{۰۰}	تعداد دوستانم کافی است.	۱۵	دوستان
۰/۰۶۴۲	-۰/۶۶۲	۰/۳۵۱	۰/۰۵	ای کاش دوستان دیگری داشتم.	۱۰	دوستان
۰/۶۴۷	۰/۶۹۲		-۰/۳۱۲	در مدرسه چیزهایی است که من آن‌ها را دوست ندارم.	۲۱	مدرسه

شوریه پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

ادامه جدول ۲

محیط	۳۲	خانه ما زیبا است.	۰/۳۵**	۰/۳۱۰	۰/۳۰۰	۰/۴۰۱	۰/۵۵۴											
خود	۳۵	اهل شوخی کردن هستم.	۰/۰۲	۰/۳۱۰	۰/۳۰۰	۰/۴۰۱	۰/۵۵۴	۰/۶۳۳	۰/۶۳۳									
محیط	۳۱	آدم‌های این شهر بدجنس هستند.	-۰/۱۴**	۰/۳۱۰	۰/۳۰۰	۰/۴۰۱	۰/۵۵۴	۰/۵۱۴	۰/۵۱۴									
تحلیل عاملی تأییدی	ارزش ویژه			۳/۲۶	۲/۹۹	۲/۲۷	۲/۱۴	۱/۸۳	۱/۵۶	۱/۳۴	۱/۳۱	۱/۳۰	۱/۱۹	۱/۱۸	-			
درصد واریانس				۸/۱۴	۷/۴۷	۵/۶۸	۵/۳۴	۴/۵۷	۳/۹۰	۳/۳۵	۳/۲۸	۳/۲۵	۲/۹۶	۲/۹۴	-			
درصد واریانس تجمعی				۱۶/۸۵	۲۴/۳۲	۳۰	۳۵/۳۴	۳۹/۹۱	۴۳/۸۱	۴۷/۱۶	۵۰/۴۴	۵۳/۶۹	۶۵/۶۵	۵۹/۵۹	-			
تحلیل موازی	میانگین			۱/۵۹	۰/۱/۵۴	۱/۴۹	۱/۴۵	۱/۴۱	۱/۳۷	۱/۳۳	۱/۳۰	۱/۲۶	۱/۲۳	۱/۲۰	-			
سطح درصدی ارزش ویژه*				۱/۶۵	۱/۵۱	۱/۵۲	۱/۵۰	۱/۴۴	۱/۴۰	۱/۳۶	۱/۳۳	۱/۲۹	۱/۲۵	۱/۲۳	-			

* عواملی که ارزش ویژه از سطح درصدی ارزش ویژه بزرگتر است مقبول بوده و به صورت ایتالیک مشخص شده‌اند.

** آزمون تی در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی ۱۳۵

نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان می‌دهد که تمام ضرایب مسیر، به جز ضرایب مسیر مربوط به سؤال‌های ۱۰، ۳۵ و ۳۹، در سطح ۰/۰۰۱ معنادار هستند. شاخص‌های مرتبط با تحلیل عاملی تأییدی مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان بدون آزاد سازی کوواریانس در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳: شاخص‌های ارزیابی برازش مدل ۵ عاملی مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان (n=۳۸۵)

مدل	شاخص					
	X ²	Chi-Square/df	RMSEA	CFI	AGFI	GFI
مدل پنج عاملی	۱۵۹۶،۰۲	۲/۱۸۶	۰/۰۵۶	۰/۸۹	۰/۸۱	۰/۸۳

= شاخص برازندگی (CFI)، >= شاخص نیکویی برازش تطبیقی (AGFI/۰/۸)، >= شاخص نیکویی برازش (GFI ۰/۹/۸ تا ۰/۹/۸)، <= خطای مجددور میانگین ریشه تخمین (RMSEA ۰/۰۸ تا ۰/۰۶) تطبیقی (۰/۹۰ تا ۰/۹۵)، = مجذور خی دو (X2)، < بخش بر درجه آزادی (۳)

نتایج مندرج در جدول ۳ نشان می‌دهد که تمامی شاخص‌های در نظر گرفته شده برای برازش مدل پنج عاملی مقدار مقبولی دارند که نشان دهنده برازش مقبول و مناسب مدل و سازگاری آن با داده‌های جمع‌آوری شده است. شاخص برازندگی تطبیقی اگر چه در بازه مقبول نیست، ولی با این مقدار تفاوت زیادی ندارد.

در ادامه به منظور بررسی ارتباط خطی بین ابعاد پرسشنامه از آزمون خطی بودن استفاده شد. فرض صفر در این آزمون این است که رابطه بین دو متغیر خطی نیست. جدول ۴ ضرایب همبستگی و مقادیر آزمون تحلیل واریانس برای بررسی مفروضه خطی بودن را نشان می‌دهد.

1. Test of linearity

جدول ۴: همبستگی پیرسون، ضریب تعیین و آزمون خطی بودن میان ابعاد مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان ($n=385$)

متغیر	۱			۲			۳			۴			۵			۶			
	R	R^2	F	R	R^2	F	R	R^2	F	R	R^2	F	R	R^2	F	R	R^2	F	
۱ خانواده	-																		
۲ دوستان	۰/۱۶	۰/۰۳	۲۱/۹۵	۱	۱	۱													
۳ مدرسه	۰/۲۸	۰/۰۷	۶۲/۶۱	۰/۲۱	۰/۰۴	۳۴/۹۵	۱	۱	۱										
۴ محیط زندگی	۰/۳۶	۰/۱۰	۸۳/۴۲	۰/۲۴	۰/۰۶	۴۹/۱۹	۰/۲۵	۰/۰۶	۲۵/۶۵	۱	۱	۱							
۵ خود	۰/۳۷	۰/۱۱	۹۴/۹۹	۰/۲۶	۰/۰۷	۵۸/۲۷	۰/۱۵	۰/۰۲	۱۷/۴۱	۰/۳۲	۰/۰۹	۸۰/۸۶	۱	۱	۱				
کیفیت زندگی ادراکی	۰/۶۹	۰/۴۸	۷۹/۷۴	۰/۶۱	۰/۳۶	۴۹۰/۲۳	۰/۵۵	۰/۳۱	۹۶۳/۸۳	۰/۶۴	۰/۴۰	۶۳۲/۰۳	۰/۶۸	۰/۴۷	۱۸۵۶/۲۷	۱	۱	۱	۱

* کلیه همبستگی‌ها در سطح ۰/۰۱ معنادار هستند.

** کلیه مقادیر F در سطح ۰/۰۱ معنادار هستند.

نتایج مندرج در جدول ۴ نشان می‌دهد که کلیه مقادیر F در سطح ۰/۰۱ معنادار بوده لذا فرض صفر رد شده و چنین نتیجه‌گیری می‌شود که ارتباط بین متغیرها خطی است. همچنین همبستگی بین ابعاد پرسشنامه بین ضعیف تا متوسط و همبستگی بین کیفیت زندگی ادراکی با سایر ابعاد قوی است. این نتایج نشان می‌دهند که ارتباط مفهومی بین ابعاد پرسشنامه وجود دارد.

پایایی

در پژوهش حاضر پایایی پرسشنامه مذکور با استفاده از روش همسانی درونی (ضریب آلفای کرونباخ) تعیین شد. ضریب آلفای کرونباخ نمره کل کیفیت زندگی ادراکی ۰/۹۰ و دامنه ضریب آلفای کرونباخ برای خرده مقیاس‌ها در کل نمونه ۰/۷۶ تا ۰/۸۸ بوده کهم قبول است.

جدول ۵: ضرایب پایایی مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان به تفکیک جنسیت و پایه تحصیلی (n=۳۰)

مقیاس	تعداد سؤال	آلفای کرونباخ					
		کل نمونه	جنسیت		پایه تحصیلی		
			پسران	دختران	اول	دوم	سوم
خانواده	۷	۰/۷۸	۰/۷۶	۰/۸۹	۰/۶۵	۰/۶۳	۰/۸۹
دوستان	۹	۰/۷۶	۰/۸۸	۰/۸۵	۰/۸۶	۰/۰۶۶	۰/۶۲
مدرسه	۸	۰/۸۸	۰/۸۸	۰/۸۷	۰/۹۱	۰/۸۵	۰/۶۹
محیط زندگی	۹	۰/۸۶	۰/۶۹	۰/۸۱	۰/۷۳	۰/۸۶	۰/۹۷
خود	۷	۰/۸۶	۰/۷۲	۰/۸۲	۰/۹۱	۰/۷۵	۰/۵۷
کل	۴۰	۰/۹۰	۰/۹۳	۰/۸۸	۰/۹۱	۰/۹۱	۰/۹۲

مقایسه گروه‌ها

در این قسمت گروه‌ها (جنسیت و پایه تحصیلی) به صورت مقایسه‌ای بررسی شده است.

جدول ۶: میانگین (انحراف استاندارد) و تحلیل واریانس یک راهه ابعاد مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی دانش‌آموزان به تفکیک جنسیت و پایه

متغیر	پایه تحصیلی		جنسیت		F (۱, ۲۷۶۲)
	n اول (۲۵۳)	n دوم (۲۳۸)	n پسر (۳۸۹)	n دختر (۳۷۶)	
خانواده	۳/۳۹ (۰/۴۲)	۳/۲۸ (۰/۵۰)	۳/۹۵ (۰/۴۲)	۳/۲۲ (۰/۵۱)	۲۴/۹۱**
دوستان	۲/۷۸ (۰/۴۳)	۲/۷۱ (۰/۴۶)	۳/۷۱* (۰/۴۵)	۲/۸۰ (۰/۴۴)	۴/۱۶*
مدرسه	۲/۶۶ (۰/۳۳)	۲/۵۷ (۰/۳۸)	۱۳/۴۱۵** (۳/۹۰)	۲/۶۰ (۰/۳۶)	۳/۵۶*
محیط	۲/۷۱ (۰/۳۴)	۲/۶۷ (۰/۳۸)	۰/۹۹ (۰/۳۵)	۲/۶۲ (۰/۳۸)	۲۲/۳۹**
خود	۳/۱۹ (۰/۵۰)	۳/۱۴ (۰/۴۹)	۱/۸۹ (۰/۴۶)	۳/۱۳ (۰/۵۳)	۰/۵۳
رضایت چند بعدی	۲/۹۵ (۲/۵۸)	۲/۸۸ (۰/۲۸)	۶/۶۶** (۲/۶۶)	۲/۸۶ (۰/۲۸)	۹/۶۳**

*P < ۰/۰۵, **P < ۰/۰۱

نتایج آزمون تحلیل واریانس یک متغیره درباره مقایسه پسران و دختران حاکی از تفاوت معنادار دو گروه در متغیرهای خانواده، محیط، کیفیت زندگی ادراکی ($P < 0/01$)، دوستان و مدرسه ($P < 0/05$) است. مقایسه میانگین‌ها نشان می‌دهد که پسران در ابعاد خانواده، محیط، کیفیت زندگی ادراکی و مدرسه نمرات بیشتری نسبت به دختران؛ و دختران تنها در مقیاس دوستان نمرات بیشتری نسبت به پسران به‌دست آورده‌اند. نتایج آزمون تحلیل واریانس یک متغیره درباره مقایسه پایه تحصیلی حاکی از تفاوت معنادار سه پایه تحصیلی در متغیرهای خانواده، مدرسه، کیفیت زندگی ادراکی ($P < 0/01$) و دوستان ($P < 0/05$) است. نتایج آزمون تعقیبی توکی نشان می‌دهد که در مقیاس‌های خانواده، مدرسه و رضایت چند بعدی میان دانش‌آموزان پایه اول و دوم راهنمایی و میان دانش‌آموزان پایه اول و سوم راهنمایی تفاوت معنادار وجود دارد ($P < 0/05$). همچنین در مقیاس دوستان میان دانش‌آموزان پایه دوم و سوم راهنمایی تفاوت معنادار وجود دارد ($P < 0/05$). مقایسه میانگین‌ها نشان می‌دهد که در ابعاد مذکور، به‌جز بعد دوستان، دانش‌آموزان پایه‌های پایین‌تر نمرات بالاتری به‌دست آورده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی پژوهش حاضر، تعیین اعتبار و پایایی مقیاس چند بعدی رضایت از زندگی و بررسی وضعیت رضایت از زندگی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی شهر گرگان به تفکیک جنسیت و پایه تحصیلی بوده است. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی نشان‌دهنده ۱۲ عامل بود که در مجموع ۵۹/۵۹ درصد واریانس نمرات کل را پیش‌بینی می‌کرد. با استفاده از تحلیل موازی، از این دوازده عامل، هفت عامل اول با تبیین ۴۳/۸۱ درصد واریانس مقبول بودند. از این هفت عامل تنها پنج عامل اول تا حدودی شبیه به ابعاد پنج‌گانه مقیاس رضایت‌مندی زندگی دانش‌آموزان (خانواده، دوستان، محیط، مدرسه و خود) بودند. سایر سؤال‌ها هر بعد در عامل‌های دیگری دارای بار عاملی بودند مثلاً سؤال‌های مربوط به بعد خانواده در عامل پنجم و ششم بار عاملی داشتند. نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان‌دهنده برازش مقبول مدل پنج عاملی در دانش‌آموزان ایرانی است. ضرایب مسیر سؤال‌های ۱۰، ۳۵ و ۳۹ معنادار نبودند که می‌توان آن‌را به ماهیت دوگانه این سؤال‌ها نسبت داد مثلاً در گویه «ای کاش دوستان دیگری داشتم»، تمایل برای داشتن دوستان دیگر ناشی از رضایت نداشتن از دوستان موجود (جنبه منفی) یا

تمایل برای افزایش ارتباطات دوستانه (جنبه مثبت) است. به هر حال با حذف این سؤال‌ها می‌توان به شاخص‌های برازش بهتری دست یافت. مقادیر شاخص‌های نیکویی برازش، شاخص نیکویی برازش تطبیقی، خطای ریشه مجذور میانگین تقریب، شاخص نسبت مجذور خبی دو به درجه آزادی و شاخص برازندگی تطبیقی بهتر از پژوهش‌گرین اسپون و ساکلوفسکی (۱۹۹۷) و جوانویک و زولجویک (۲۰۱۱) و بدتر از پژوهش ایرماک و کوارزوم (۲۰۰۹) است. ضرایب آلفای کرونباخ برای نمره کل کیفیت زندگی ادراکی ۰/۹۰ و ابعاد پرسشنامه بین ۰/۷۶ تا ۰/۸۸ بوده که مقبول است. در اکثر پژوهش‌های انجام شده بر روی پایایی مقیاس مذکور، ضرایب آلفای کرونباخ بالای ۰/۷۰ بوده که نشان‌دهنده پایایی مقبول این ابزار است (گرین اسپون و ساکلوفسکی، ۱۹۹۷؛ جوانویک و زولجویک، ۲۰۱۱ و هوبنر، ۲۰۰۱). تفاوت‌های موجود حاکی از تأثیر عوامل بین فرهنگی بر مفهوم رضایت‌مندی است. مقایسه گروه‌ها نشان می‌دهد که پسران در ابعاد خانواده، محیط، مدرسه و رضایت چند بعدی نمرات بیشتری نسبت به دختران؛ و دختران تنها در مقیاس دوستان نمرات بیشتری نسبت به پسران به دست آورده‌اند. پژوهش‌های متعددی به این نکته اشاره کرده‌اند که پسران در متغیرهایی از قبیل کیفیت زندگی (ریونز سیبرر و همکاران، ۲۰۰۵؛ تبه و همکاران، ۲۰۰۸) و افسردگی (ملا باقری و همکاران، ۱۳۸۳) نمرات بهتری نسبت به دختران کسب می‌کنند. در تبیین اینکه چرا دختران نسبت به پسران در مقیاس دوستان نمرات بالاتری به دست آورده‌اند می‌توان گفت که برخی از سؤال‌های این بعد (مثل «دوستانم با من مهربان هستند» و «رفتار دوستانم با من خوب است») بر رفتار دوستانه و عاری از مزاحمت و ناراحتی تکیه دارند و به نظر می‌رسد شیوع رفتارهای دوستانه و صمیمی در دختران بیشتر از پسران است. این یافته همسو با پژوهش هوبنر و همکاران (۲۰۰۰) است که بیان می‌دارد دختران در بعد دوستان رضایت بالاتری نسبت به پسران داشته‌اند. مقایسه ابعاد رضایت از زندگی بر اساس پایه تحصیلی نشان می‌دهد که دانش‌آموزان مقاطع تحصیلی پایین‌تر در متغیرهای خانواده، مدرسه و کیفیت زندگی ادراکی نمرات بالاتری نسبت به دانش‌آموزان مقاطع تحصیلی بالاتر به دست آورده‌اند. این وضعیت درباره بعد دوستان برعکس است. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که داشتن سن پایین‌تر با برآورد بهتر از رضایت و کیفیت زندگی همراه است (ریونز-سیبرر و همکاران، ۲۰۰۸؛ کاولو و همکاران، ۲۰۰۶؛ آنالیتیز و همکاران، ۲۰۱۰). به نظر می‌رسد با افزایش سن، تمرکز بر جنبه‌های عینی و

موقعیتی مانند پول، مرتبه اجتماعی، وضعیت ظاهری زندگی و غیره افزایش یافته و این تمرکز جنبه مقایسه‌ای به خود می‌گیرد و بر ارزیابی فرد از رضایت از زندگی‌اش اثر می‌گذارد. همچنین در دوران نوجوانی نسبت به دوران کودکی، حس استقلال و پیوندجویی افزایش می‌یابد و همین باعث شده که در متغیر دوستان، افراد دارای سن بالاتر نمرات بیشتری به دست آورند.

یکی از محدودیت‌های پژوهش حاضر در نظر نگرفتن جامعه دانش‌آموزان دبیرستانی است. همچنین فقدان بررسی اعتبار همگرا با استفاده از پرسشنامه‌هایی دیگری که ساختارهای مشابهی را می‌سنجند از جمله محدودیت دیگری است که پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی به آن توجه شود. بررسی میزان رضایت از زندگی در گروه‌های مختلف از نظر وضعیت اجتماعی - اقتصادی و بیماری‌های جسمی و روانی علاوه بر فراهم کردن اعتبار بیشتر برای مقیاس مذکور زمینه‌های سیاست‌گذاری و پژوهشی در این حیطه را فراهم می‌آورد.

منابع

سرمد، زهره،، بازرگان، عباس و حجازی، الهه (۱۳۸۲). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری. تهران: آگاه.

شکری، امید،، کدیور، پروین و دانشورپور، زهره (۱۳۸۶). تفاوت‌های جنسیتی در بهزیستی شخصی: نقش ویژگی‌های شخصیت. *مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*، سال سیزدهم، شماره ۳، ۲۸۰-۲۸۹.

پیوسته گر، مهرانگیز،، یزدی، سیده منور و مختاری، لیلیا (۱۳۹۰). رابطه خودشیفتگی و عزت نفس با پرخاشگری و مقایسه تحولی آن در دختران نوجوان. *مطالعات روان‌شناختی*، دوره ۷، شماره ۱، ۱۲۷-۱۴۴.

ظهره‌وند، رضیه (۱۳۸۹). مقایسه مفهوم خود، خودکارآمدی تحصیلی، هوش هیجانی، باورهای جنسیتی و رضایت از جنس دختران و پسران دبیرستانی و سهم هر یک از این متغیرها در پیش بینی پیشرفت تحصیلی آن‌ها. *مطالعات روان‌شناختی*، دوره ۶، شماره ۳، ۷۳-۴۶.

نائینیان، محمد رضا،، گوهری، زکیه،، مطلبی نژاد، سکینه و بلوچان، معصومه (۱۳۹۰). بررسی مقدماتی پایایی و اعتبار مقیاس بهزیستی شخصی (کیفیت زندگی) - نسخه دانش‌آموزان (PWI-SC). *سومین کنگره روان‌پزشکی کودک و نوجوان*، تهران، ایران.

ملا باقری، معصومه،، جلال منش، شمس‌الملوک و زراعتی، حجت (۱۳۸۵). بررسی میزان نشانه‌های افسردگی نوجوانان و ارتباط آن با رضایت زناشویی مادران آنان در شهرستان تویسرکان در سال ۱۳۸۳، *فصلنامه اصول بهداشت روانی*، دور ۸، شماره ۲۹، صص ۵۰-۴۳.

Analitis, Filippos., et al & the European Kidscreen Group (2010). Being Bullied: Associated Factors in Children and Adolescents 8 to 18 Years Old in 11 European Countries. *PEDIATRICS*, Volume 123, Number 2.

Bentler P. M. (1999). Comparative fit indexes in structural models. *Psychol Bull*; 107: 238-46.

Bergman, M. M., & Scott, J. (2001). Young adolescents' wellbeing and health-risk behaviors: Gender and socio-economic differences. *Journal of Adolescence*, 24(2), 183-197.

- Bisegger, C., Cloetta, B., Rueden, U., Abel, T., Ravens-Sieberer, U. (2005).** Health-related quality of life: gender differences in childhood and adolescence. *Soz Präventivmed*, 50:281-91.
- Browne, M. W. & Cuddeck, R. (1993).** *Alternative ways of assess-ing model fit*. In: Bollen KA Long JS, eds. *Testing Structural Equation Models*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Casas, F., Alsinet, F., Rossich, M., Huebner, E. S., & Laughlin, J. (2000).** *Cross-cultural investigation of the Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale with Spanish adolescents*. Paper presented at the Third Conference of International Quality of Life Studies, Girona, Spain.
- Cavallo, F., Zambon, A., Borraccino, A., Raven-Sieberer, U., Torsheim, T., & Lemma, P. (2006).** Girls growing through adolescence have a higher risk of poor health. *Quality of Life Research*, 15(10) , 1577–1585.
- Costello, A. B., & Osborne, J. W. (2005).** Best practices in explanatory factor analysis: four recommendations for getting the most from your analysis. *Journal of practical assessment, research and evaluation*. Vol 10, num 7, 20-36.
- Cronbach, L. J. (1951).** Coefficient alpha and the internal structure of test. *Psychometrika*, 16:297–334.
- Devellis, r. F. (1991).** *Scale development: theory and applications*. London. Sage publications.
- Diener, E., & Diener M. (1995).** Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, pp. 653–663.
- Ernst, M., Pine, D. S., & Hardin, M. (2006).** Triadic model of the neurobiology of motivated behavior in adolescence. *Psychological Medicine*, 36, 299–312.
- Field, a. (2000).** *Discovering Statistics Using Spss For Windows*. London. Sage publications.
- Gilman, R. & Huebner E.S. (1999).** Review of life satisfaction measures for adolescents, *Behaviour Change*, 17, pp. 178–195.
- Goldbeck, L., Schmitz, T. G., Besier, T., Herschbach, P., & Henrich, G. (2007).** Life satisfaction decreases during adolescence. *Quality of Life Research*, 16(6) , 969–979.
- Greenspoon, P. J. & Saklofske, D. H. (1998).** *Confirmatory factor analysis of the Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale*. *Personality and Individual Differences*, 25, 965–971.
- Hu L. & Bentler P. M. (1999).** Cut off criteria for fit indexes in covariance structure analysis. *Conventional criteria versus new alternatives Struct EqModel*; 6:1–55.
- Huebner, E.S. (1994).** Preliminary development and validation of a multidimensional life scale for children. *Psychological Assessment*, 6(2) , pp. 149–158.
- Huebner, S. (2001).** *Manual for the multidimensional students, life satisfaction scale*. Department of Psychology, University of South Carolina, Columbia, www.psych.sc.edu/pdfdocs/huebslssmanual.doc. Accessed 20 August 2007.
- Huebner, E. S., Drane, W. & Valois, R. F. (2000).** Levels and demographic

correlates of adolescents life satisfaction reports. *School psychology international*, vol. 21 (3) ; 281-291.

- Huebner H. S., Suldo S. M., Valois R. F. & Drane J. W. (2007).** The Brief Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale: Sex, Race, and Grade Effects for Applications with Middle School Students. *Applied Research in Quality of Life*, 1:211–216.
- Huebner, E. S., Zullig, K. J. & Saha, R. (2012).** Factor Structure and Reliability of an Abbreviated Version of the Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale. *Child Indicators Research* Retrieved from springer link.
- Irmak, S. & Kuruüzüm. A. (2009).** Turkish Validity Examination of the Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale. *Social Indicators Research*. Volume 92, Number 1, 13-23.
- Jovanovic, V. & Zuljevic, D. (2011).** *Psychometric Evaluation of the Serbian Version of the Multidimensional Students Life Satisfaction Scale*. Soc Indic Res, DOI 10.1007/s11205-011-9916-4.
- MacCallum RC., Widaman KF., Zhang S & Hong S. (1999).** Sample Size in Factor Analysis. *Psychological Methods*. 4(1):84-99.
- Mulaik, S. A., James, L. R., van alstine, J., bennet, n., lind, S. & stilwell, C. D. (1989).** evaluation of goodness-of-fit indices for structural equation modeles. *Psychological bulletin*; vol. 105, no. 3, 430-445.
- Nolen- hoeksema, S. (2005).** *Gender differences in depression*. In: Gotlib, I. H., hammen, C. L., (eds.). *handbook of depression*. New York: Guilford press.
- Park, N. (2000).** *Life satisfaction of school age children: Cross-cultural and cross-developmental comparisons*. Unpublished doctoral dissertation, University of South Carolina.
- Pavot, W & Diener, E. (1993).** Review of the Satisfaction with Life Scale. *Psychological Assessment*, 5, pp. 164–172.
- Shinn, D. C. & Johnson, D. M. (1978).** Avowed happiness as an overall assessment of the quality of life. *Social Indicators Research*, 5, pp. 395–492.
- Starfield, B., Bergner, M& Ensminger, M. (1993).** Adolescent health status measurement: development of the Child Health and Illness Profile. *Pediatrics*. 91:430–5.
- Tebe, a. C., Berra, A. S., Herdman, B. M., Aymerich, A. M., Alonso. B. J & Rajmil, C. L. (2008).** Reliability and validity of the Spanish version of the KIDSCREEN-52 for child and adolescent population. *Medicina Clínica* Vol.130 Núm. 17.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (1989).** *Using multivariate statistics*. (2nd ed.) New York: Harper Collins Publishers.
- Ravens-Sieberer, U. & Bullinger, M. (1998).** Assessing health-related quality of life in chronically ill children with the German KINDL: first psychometric and content analytical results. *Quality of Life Research*, 7, pp. 399–407.
- Ravens-Sieberer, U., Gosch, A., Rajmil, L., Erhart, M., Bruil, J., Power, M.,**

Duer, W., Auquier, P., Cloetta, B., Czemy, L., Mazur, J., Czimbalmos, A., Tountas, Y., Hagquist, C., Kilroe, J., & KIDSCREEN Group (2008). The KIDSCREEN-52 quality of life measure for children and adolescents: psychometric results from a cross-cultural survey in 13 European countries. *Value in Health*, Vol.11, No. 4, 645–658.

Ravens-Sieberer, U., Gosch, A., Rajmil, L., Erhart, M., Bruil, J., Duer, W., Auquier, P., Power, M., Abel, T., Czemy, L., Mazur, J., Czimbalmos, A., Tountas, Y., Hagquist, C., Kilroe, J., & European KIDSCREEN Group (2005). KIDSCREEN-52 quality-of-life measure for children and adolescents. *Expert Review of Pharmacoeconomics & Outcomes Research*. 5 (3) , 353–364.

Varni, J. W., Seid, M., & Kurtin, P.S.(2001). The PedsQL™ 4.0: Reliability and validity of the Pediatric Quality of Life Inventory™ Version 4.0 Generic Core Scales in healthy and patient populations. *Medical Care*, 39:800-812.

